

А.М. СКОРЕЙКО, кандидат біологічних наук

Українська науково-дослідна станція карантину рослин Інституту захисту рослин НААН

ПОШИРЕННЯ ПАРШІ ЯБЛУНІ У ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

*Наведено результати обстеження насаджень яблуні на виявлення ураження збудником *Venturia inaequalis* у Чернівецькій та Закарпатській областях. Мінімальне ураження паршею спостерігали в Хотинському районі Чернівецької області (фермерське господарство «Маяк») на сортах Голден, Слава Переможцям, Айдаред.*

парша яблуні, поширення, розвиток хвороби, шкідливість, збудник

Перші повідомлення про гриб, що викликає паршу, з'явилися лише на початку XIX ст. у Швеції, де він і одержав свою назву — *Venturia inaequalis* (Coose) Wint. У 1833 р. про нього вперше згадував Валлротом (Wallroth) у Німеччині, у 1834 р. — Швеніцем (Schweinitz) в Америці. Далі звістки надходили 1845 року з Англії, 1862 — з Австралії [5, 7, 8].

Перші згадування про виявлення парші яблуні в колишній Росії відносяться до другої половини XIX — початку XX ст. Тоді деякі вчені спостерігали значне поширення хвороби в Криму, на Кавказі, в Курській, Харківській та інших губерніях європейської території країни, вказували на велику шкоду, якої завдавала вона у садах. Отже, кінець XIX — початок XX ст. можна вважати історичним періодом перших повідомлень про виявлення парші яблуні на території України [6, 8].

1894 року німецький вчений Адерхольд (R. Aderhold) вперше встановив і показав, що в циклі розвитку збудника є дві стадії: сумчаста *Venturia inaequalis* (Coose) Wint., і конідіальна — *Fusicladium dendriticum* (Wallr.) Fuck. У 1896 р. R. Aderhold довів також, що збудники парші груші, маючи багато спільного у своїй біології, є окремими ботанічними видами і не можуть здійснювати перехресного ураження рослин-живителів, тобто збудник парші яблуні не уражає грушу, і навпаки, збудник груші не уражає яблуню [3].

Гриб уражує як культурні сорти яблунь, так і дикі види (*Malus coronaria* і *Malus iowensis*). Інші види роду *Venturia* викликають такий же тип парші у рослин родів, близьких до *Malus*, як наприклад *Pyrus* (груша), *Crataegus* (глід).

Парша зустрічається скрізь, де ростуть яблуні, наприклад в Канаді, Фінляндії, Франції, Японії, Болгарії, Румунії та ін. Разом з тим можна зазначити, що, не зважаючи на широке розповсюдження парші, у Китаї ця хвороба яблуні є об'єктом карантину, що підкреслює її небезпеку для цієї культури [11].

Значних збитків парша яблуні постійно завдає в садах України, на території якої виділено три зони, що характеризуються різною інтенсивністю поширення, розвитку і шкідливості хвороби. Перша зона — значного поширення і розвитку парші (Полісся, західна частина Лісостепу), друга зона — середнього розвитку (Придністров'я, Центральний, Східний Лісостеп, північно-східна частина степової зони), третя зона — слабого розвитку парші (південні степові області, Крим). Окремим регіоном виділяється Закарпаття, де внаслідок великої кількості опадів (до 1000 мм/рік) і сприятливої температури повітря парша розвивається дуже інтенсивно і завдає великої шкоди в садах [10].

Від загальних втрат, яких завдають зернятковим шкідники і хвороби, 40% припадає на частку парші [1]. Господарська шкода від парші зводиться до зменшення величини і якості врожаю, оскільки плоди розвиваються потворними, плямистими, малопритатними для їжі, з пониженим вмістом вітамінів. Крім того, захворювання призводить до загибелі листків, пагонів і гілок, що позначається на кількості врожаю. Врожайність яблуні за сильного зараження знижується на 50—80%. При цьому товарні плоди практично відсутні. Допустима межа розвитку хвороби на плодах — не вище 5% [9, 10].

Перехід розсадницьких господарств в Україні на вирощування садів інтенсивного типу, зміна кліматичних умов зумовлюють нові підходи у вивченні парші яблуні на плодкових культурах.

Метою досліджень було вивчення поширення парші яблуні у західному регіоні України.

Методи досліджень. За маршрутних обстежень використовували GPS навігатор Garmin eTrex Legend HCx, за допомогою якого фіксували місце відбору кожної проби. При маршрутному обліку інтенсивність ураження дерев оцінювали в балах за такою шкалою [9]:

- 0 — ураження пагонів (листівок, плодів) немає;
- 1 — ураження слабе (уражених органів не більше 10% загальної кількості їх на дереві);
- 2 — середнє ураження (ураження органів від 11 до 25%);
- 3 — сильне ураження (ураження органів від 26 до 50%);
- 4 — дуже сильне ураження (уражених органів понад 50% загальної кількості їх на дереві).

За детального обліку оглядали не менше 3—4 облікових дерев з чотирьох боків крони та аналізували по 25 облікових органів (лист-

ки, пагони, плоди) і визначали інтенсивність ураження їх за такою шкалою [9]:

- 0 — уражених органів (листки, пагони, плоди) немає;
- 0,1 — дуже слабке ураження (на листках, пагонах, плодах помітні окремі невеличкі некрози або плями міцеліального нальоту, які в сукупності займають не більше 1% усієї поверхні облікового органа);
- 1 — слабке ураження (на листках, пагонах, плодах окремі дрібні або середнього розміру плями, що займають від 1 до 10% поверхні облікового органа);
- 2 — середнє ураження (плями на листках, пагонах, плодах поодинокі, середніх розмірів, частково зливаються і займають від 11 до 25% поверхні облікового органа);
- 3 — сильне ураження (плями численні, великих розмірів, здебільшого зливаються і займають від 26 до 50% загальної поверхні облікового органа);
- 4 — дуже сильне ураження (плями численні, великих розмірів, переважно зливаються і займають понад 50% загальної поверхні облікового органа, листки або пагони всихають, плоди розтріскані, деформовані, загнивають).

Поширення хвороби (П) (кількість уражених рослин чи окремих їх органів у відсотках) визначали за формулою:

$$P = n \times 100 / N,$$

де P — поширення хвороби; кількість рослин у пробі; n — кількість уражених органів (рослин), %.

Для обліку *розвитку хвороби (R)* використовують формулу, в якій балова оцінка переводиться в процентну:

$$R = \sum n \times b / \sum n \times k,$$

де $\sum n \times b$ — сума добутків числа уражених рослин на відповідний їм ступінь ураження; $\sum n$ — загальна кількість заражених рослин або одноіменних органів, k — вищий бал (4) шкали обліку.

Результати обстежень. У 2016 р. проведено маршрутні обстеження насаджень яблуні на виявлення ураження збудником *Venturia inaequalis* на території Чернівецької і Закарпатської областей із застосуванням GPS-технологій на 120 га. Відібрано 1250 зразків з даних областей (рис. 1).

Найвище ураження хворобою спостерігали у Чернівецькій області в Кельменецькому районі (фермерське господарство «Дністровське») на сорті Айдаред, де ураження листків становило 56,5%, розвиток хвороби — 22,3%. Мінімальне ураження паршею спостерігали в Хотин-

*Рис. Маршрутні обстеження насаджень яблуні
(Чернівецька та Закарпатська обл., 2016 р.)*

ському районі (фермерське господарство «Маяк») на сортах Голден, Слава Переможцям, Айдаред, де ураження листя становило 1,0—1,5% за розвитку хвороби 0,1% (табл. 1).

У Закарпатській області найвище ураження паршею зафіксовано в приватному господарстві в м. Хуст на сорті Айдаред, де ураження листя становило 66,8% за розвитку хвороби 24,7%. Мінімальне ураження хворобою було в Рахівському районі, с. Біла Церква на сорті Чемпіон, де ураження листя становило 17,8%, розвиток хвороби — 5,4% (табл. 2).

1. Поширення парші яблуні в Чернівецькій області

Сорти	Листя, %	
	ураження	розвиток хвороби
Кіцманський район, фермерське господарство «Мишорс»		
Ліза	23,7	13,0
Чемпіон	34,3	17,1
Айдаред	35,0	15,5
Флорина	3,2	0,4
Заставнівський район, ДП «ДГ ПДСС ІС»		
Чемпіон	36,5	14,9
Айдаред	35,0	11,3
Флорина	24,6	5,4
Джонаголд	32,1	11,6
Хотинський район, фермерське господарство «Шарм»		
Джонаголд	2,5	0,1
Фермерське господарство «Голд Сад»		
Голден	3,4	2,1
Глостер	6,4	3,0
Фермерське господарство «Маяк»		
Голден	1,2	0,1
Слава переможцям	1,0	0,1
Айдаред	1,5	0,1
Кельменецький район, фермерське господарство «Дністровське»		
Айдаред	56,5	22,3
Фермерське господарство «Кондрацький»		
Голден	1,0	0,5
Ренет Симиренко	1,5	0,7
СГК «Бабинське»		
Глостер	24,5	5,5
Новоселицький район, УкрНДСКР ІЗР НААН		
Айдаред	46,7	17,5

2. Поширення парші яблуні в Закарпатській області

Сорти	Листя, %	
	ураження	розвиток хвороби
Рахівський район, с. Лазещина		
Голден	35,3	11,2
с. Біла Церква		
Чемпіон	17,8	5,4
Тячівський район, смт Тересва		
Айдаред	25,3	9,7
м. Тячів		
Голден	22,7	8,4
м. Хуст		
Айдаред	46,8	24,7

ВИСНОВКИ

У 2016 р. проведено маршрутні обстеження насаджень яблуні на виявлення ураження збудником *Venturia inaequalis* на територіях Чернівецької і Закарпатської областей. Найвище ураження паршею зафіксовано в приватному господарстві в м. Хуст (Закарпатська обл.) на сорті Айдаред, де ураження листя становило 66,8% за розвитку хвороби 24,7%. Мінімальне ураження паршею спостерігали в Хотинському районі фермерське господарство «Маяк» (Чернівецька обл.) на сортах Голден, Слава Переможцям, Айдаред, де ураження листя становило 1,0—1,5%, за розвитку хвороби 0,1%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бухгейм А.А. О новом методе борьбы с паршой яблони / А.А. Бухгейм. — Садоводство. — 1940. — № 11—12. — С. 53.
2. Ванін І.І. Парша яблони и груши / І.І. Ванін. — М.: Сельхозгиз, 1958. — 235 с.
3. Изучение генетики иммунитета плодовых, ягодных культур и винограда: Метод. реком. / под. ред. Л.А. Ищенко, Г.С. Прохоровой. — Мичуринск, 1984. — 90 с.
4. Каленич Ф.С. Агроекологічні основи інтегрованого захисту яблуні від парші та інших хвороб / Ф.С. Каленич. — К.: Аграрна наука, 2005. — 248 с.
5. Китт Г. Парша яблони / Г. Китт. — М., 1956. — С. 607—613.
6. Клаусен Э. К статье «Причины неурожаев плодов в Крыму» /

Э. Клаусен. — Вестн. садоводства, плодоводства и огородничества. — 1882. — С. 648—650.

7. *Проблемы и достижения фитопатологии* / пер. с англ. под ред. М.С. Дунина. М., 1962. — 720 с.

8. *Федорова Р.Н.* Парша яблони / Р.Н. Федорова. — Л.: Колос, 1977. — 64 с.

9. *Шестопал З.А.* Довідник з інтегрованого захисту плодово-ягідних культур від шкідників і хвороб / З.А. Шестопал, Д.Г. Файфер, Г.С. Шестопал. — Львів, 1999. — С. 114—119.

10. *Шишкова М.И.* Распространение парши яблони в УССР и сроки опрыскивания фунгицидами для различных зон / М.И. Шишкова. — Научн. тр. Укр. НИИ плодоводства. — К.: Госсельхозиздат, 1954. — Вып. 33. — С. 227—247.

11. *Wang Ke.* Studies on a plant quarantine disease — the distribution and epidemiology of apple scab / Ke Wang, Qiliang Jiang, Peimei Wang. — Acta phytophyl. Sinica, 1987; 14, № 3: 177—183.

Скорейко А.Н. Распространение парши яблони в западном регионе Украины

*Приведены результаты обследования насаждений яблони на выявление поражения возбудителем *Venturia inaequalis* в Черновицкой и Закарпатской областях. Минимальное поражение паршой отмечено в Хотинском районе Черновицкой области (фермерское хозяйство «Маяк») на сортах Голден, Слава Победителям, Айдаред.*

Skoreyko A. Spread apple scab in the western region of Ukraine

*The results of the survey to identify apple orchard pathogen destruction *Venturia inaequalis* in Chernivtsi and Zakarpattia regions. Minimum scab lesions observed in the Chernovtsy region Khotyn district (Farm «Mayak») on the varieties Golden, Glory winner, Idared.*